

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-350-68>

УДК 334.73:005.21:330.341

JEL classification: B41, L14, L22, P13, C18

ГРИГОРУК Павло

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-2732-5038>

e-mail: hryhorukpm@khmnu.edu.ua

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КООПЕРАТИВІВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У статті досліджено методологічні підходи до вивчення підприємницької діяльності кооперативів в умовах ринкової трансформації. Систематизовано шість основних методологічних підходів — інституційний, ресурсний, поведінковий, системний, підприємницький та стейкхолдерський, визначено їх аналітичні можливості та обмеження. Обґрунтовано доцільність застосування інтегрованого методологічного підходу, що поєднує елементи різних аналітичних традицій. Розроблено концептуальну модель методологічного забезпечення дослідження підприємницької діяльності кооперативів, побудовану на тривірневій структурі аналізу. Результати мають практичне значення для формування аналітичного інструментарію оцінювання кооперативного підприємництва.

Ключові слова: кооперативи, підприємницька діяльність, методологічні підходи, ринкова трансформація, інституційне середовище, інтегрований підхід, кооперативне підприємництво.

HRYHORUK Pavlo

Khmelnytskyi National University

METHODOLOGICAL APPROACHES TO RESEARCHING COOPERATIVE ENTREPRENEURIAL ACTIVITY UNDER CONDITIONS OF MARKET TRANSFORMATION

The article examines methodological approaches to researching cooperative entrepreneurial activity under conditions of market transformation. The study systematizes six principal methodological frameworks — institutional, resource-based, behavioral, systemic, entrepreneurial, and stakeholder approaches — identifying their analytical capabilities and limitations in the context of investigating cooperative enterprises. The research substantiates the rationale for applying an integrated methodological approach that synthesizes elements from different analytical traditions, thereby overcoming the limitations inherent in any single methodology. Cooperatives, as unique organizational forms that combine economic efficiency with social mission and democratic governance, require interdisciplinary analytical tools capable of simultaneously capturing their market competitiveness and social orientation. The article develops a conceptual model for the methodological support of cooperative entrepreneurship research, structured around three analytical levels: macro-level (institutional environment, legal regulation, international cooperative standards), meso-level (sectoral and regional context of cooperative activities), and micro-level (internal processes, resource management, innovation activity). This multi-level framework enables researchers to comprehensively assess the entrepreneurial potential of cooperatives while accounting for the specific institutional conditions of market transformation. The classification of methodological approaches according to subject-matter orientation provides a systematic basis for selecting appropriate research tools. The study demonstrates that the integrated approach offers particular advantages in analyzing the dual nature of cooperative entrepreneurship, where commercial effectiveness and adherence to cooperative principles must be evaluated concurrently. The findings contribute to the theoretical foundations of cooperative economics and have practical significance for developing analytical instruments for evaluating cooperative entrepreneurship in transitional economies.

Keywords: cooperatives, entrepreneurial activity, methodological approaches, market transformation, institutional environment, integrated approach, cooperative entrepreneurship.

Стаття надійшла до редакції / Received 29.12.2025

Прийнята до друку / Accepted 24.01.2026

Опубліковано / Published 29.01.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Григорук Павло

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах ринкової трансформації економіки України кооперативний сектор стикається з необхідністю якісного оновлення форм і методів господарювання. Підприємницька діяльність кооперативів, яка поєднує соціальну місію зі здатністю до комерційного функціонування, потребує обґрунтованого методологічного забезпечення її дослідження. Складність полягає в тому, що традиційні підходи до аналізу підприємництва, розроблені переважно для приватних комерційних структур, не враховують специфіку кооперативної природи — демократичного управління, пайової участі та орієнтації на задоволення потреб членів.

Актуальність теми зумовлена тим, що в Україні кооперативи функціонують у правовому та інституційному середовищі, яке зазнає постійних змін. Відсутність цілісної методологічної бази для дослідження підприємницької складової кооперативної діяльності призводить до фрагментарності наукового знання та обмежує можливості розроблення ефективних стратегій розвитку кооперативного сектору.

Водночас світовий досвід свідчить, що кооперативи здатні бути повноцінними суб'єктами ринку за умови формування адекватного методологічного підґрунтя для аналізу їхньої підприємницької активності.

Таким чином, дослідження методологічних підходів до вивчення підприємницької діяльності кооперативів є важливим як з наукової точки зору — для систематизації та розвитку понятійно-категоріального апарату, так і з практичної — для створення аналітичного інструментарію, здатного забезпечити об'єктивне оцінювання та стратегічне управління кооперативним підприємництвом в умовах ринкових перетворень.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика методологічного забезпечення дослідження підприємницької діяльності кооперативів привертає увагу як українських, так і зарубіжних науковців. Аналіз наукових праць засвідчує, що дослідники розглядають кооперативне підприємництво як багатовимірне явище, що потребує міждисциплінарного методологічного інструментарію.

Серед зарубіжних учених вагомий внесок у формування теоретичних засад кооперативного підприємництва зробили Дж. Бірчалл [5], який обґрунтував концепцію кооперативу як бізнесу, що належить його членам, та розробив підходи до класифікації кооперативних організацій. Г.-Г. Мюнхнер [9] дослідив правові та інституційні аспекти кооперативного розвитку в умовах трансформаційних економік. Г. ван Дейк, П. Сергакі та Дж. Баоуракіс [11] запропонували двошарову модель кооперативного підприємництва, що інтегрує підприємницький та соціальний виміри кооперативної діяльності. І. Гарсія-Гутьєррес Фернандес та А. Еррера Мартін [7] досліджували кооперативне підприємництво як модель сталого розвитку, порівнюючи розподіл економічної цінності між кооперативами та капіталістичними фірмами.

Серед українських дослідників значний внесок у розроблення теорії та практики кооперативного руху зробили В. В. Гончаренко [1], який комплексно дослідив унікальність кооперативів та неприбуткову економічну природу кооперативного бізнесу. В. В. Зіновчук [2] розробив теоретичні засади організації сільськогосподарської кооперації в умовах ринкової трансформації. М. Й. Малік [3] обґрунтував підходи до формування кооперативних відносин в аграрному секторі. А. О. Пантелеймоненко [4] систематизував стимулюючі та стримуючі чинники участі у сільськогосподарських кооперативах. І. А. Маркіна [8] дослідила підприємницьку діяльність кооперативних організацій у контексті інноваційного розвитку.

Водночас аналіз наукових публікацій свідчить, що питання формування цілісної методології дослідження підприємницької діяльності кооперативів в умовах ринкової трансформації залишається недостатньо розробленим, що зумовлює потребу в подальших наукових розвідках.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування методологічних підходів до дослідження підприємницької діяльності кооперативів в умовах ринкової трансформації, систематизація наукового інструментарію аналізу кооперативного підприємництва та розроблення концептуальної моделі методологічного забезпечення відповідних досліджень.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких основних завдань:

- розкрити сутність підприємницької діяльності кооперативів як об'єкта наукового дослідження, визначити її специфічні ознаки в умовах ринкової трансформації;
- систематизувати основні методологічні підходи до дослідження підприємницької діяльності кооперативів, виявити їх переваги та обмеження;
- обґрунтувати доцільність застосування міждисциплінарного підходу до аналізу кооперативного підприємництва;
- розробити класифікацію методологічних підходів до дослідження підприємницької діяльності кооперативів за ключовими критеріями;
- сформулювати концептуальну модель методологічного забезпечення дослідження підприємницької діяльності кооперативів;
- визначити перспективні напрями вдосконалення методологічного інструментарію з урахуванням сучасних тенденцій цифрової трансформації та глобалізації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Підприємницька діяльність кооперативів є складним багатовимірним явищем, яке не може бути адекватно досліджено в межах одного теоретичного підходу. На нашу думку, специфіка кооперативного підприємництва, що поєднує економічну ефективність із соціальною місією та демократичним управлінням, вимагає формування комплексної методологічної бази, яка інтегрує досягнення різних наукових дисциплін [5, 11].

В умовах ринкової трансформації кооперативи функціонують як суб'єкти підприємницької діяльності, що одночасно реалізують економічні та соціальні функції. Це створює методологічну проблему, оскільки традиційні підходи до аналізу підприємництва, розроблені для комерційних структур, не повністю

враховують подвійну природу кооперативних організацій [9, 1]. Водночас методології, орієнтовані виключно на соціальну складову, ігнорують ринкову конкурентоспроможність кооперативів.

Нами систематизовано основні методологічні підходи до дослідження підприємницької діяльності кооперативів, які ми згрупували за критерієм предметної спрямованості (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація методологічних підходів до дослідження підприємницької діяльності кооперативів*

Методологічний підхід	Предмет аналізу	Переваги	Обмеження
Інституційний	Правові норми, формальні та неформальні інститути	Врахування інституційного контексту трансформації	Недостатня увага до внутрішніх процесів
Ресурсний	Матеріальні та нематеріальні ресурси кооперативу	Оцінка конкурентних переваг	Статичність аналізу
Поведінковий	Мотивація та взаємодія членів кооперативу	Розуміння соціальної динаміки	Складність кількісної оцінки
Системний	Кооператив як цілісна соціально-економічна система	Комплексність	Високий рівень абстракції
Підприємницький	Інноваційність, ризики, ринкова активність	Фокус на комерційній ефективності	Ігнорування соціальної складової
Стейкхолдерський	Інтереси всіх зацікавлених сторін	Баланс інтересів	Конфлікт пріоритетів

*Джерело: Сформовано автором за [5, 7, 9, 11]

Як видно з таблиці, кожен підхід має свої сильні сторони та обмеження. Нами обґрунтовано, що жоден із них окремо не здатний забезпечити повноцінне дослідження підприємницької діяльності кооперативів. Тому на нашу думку, оптимальним є формування інтегрованого методологічного підходу, який поєднає елементи інституційного, ресурсного, системного та підприємницького аналізу [2, 4, 7].

Особливу роль у дослідженні кооперативного підприємництва відіграє інституційний підхід, оскільки кооперативи функціонують у специфічному правовому полі, визначеному Законом України «Про кооперацію» та іншими нормативними актами [3]. В умовах ринкової трансформації інституційне середовище зазнає постійних змін, що безпосередньо впливає на підприємницьку активність кооперативів.

Нами сформовано концептуальну модель методологічного забезпечення дослідження підприємницької діяльності кооперативів, яка відображає взаємозв'язок між рівнями аналізу, методологічними підходами, інструментарієм дослідження та очікуваними результатами (рис. 1).

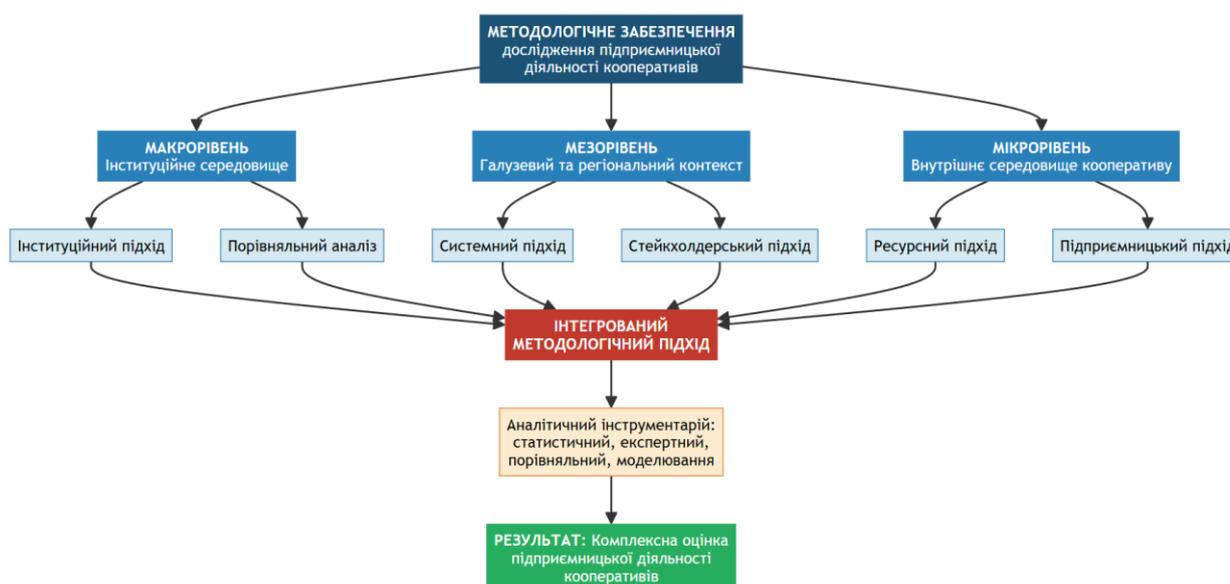

Рис. 1. Концептуальна модель методологічного забезпечення дослідження підприємницької діяльності кооперативів*

*Джерело: Сформовано автором за [1, 5, 9, 11]

Запропонована модель ґрунтується на трирівневій структурі аналізу. На макрорівні досліджується інституційне середовище функціонування кооперативів, включаючи правове регулювання, державну політику підтримки та міжнародні стандарти кооперативного руху. Мезорівень охоплює галузеві та регіональні особливості підприємницької діяльності кооперативів. Мікрорівень орієнтований на внутрішні процеси — управління ресурсами, інноваційну активність, фінансову ефективність.

Нами визначено, що ключовою перевагою інтегрованого підходу є можливість одночасного врахування як ринкових, так і соціальних аспектів діяльності кооперативів [1, 8]. Це особливо важливо в умовах ринкової трансформації, коли кооперативи повинні адаптуватися до конкурентного середовища,

зберігаючи при цьому свою кооперативну ідентичність та дотримуючись принципів Міжнародного кооперативного альянсу [5, 9].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволило обґрунтувати теоретичні засади формування методологічного забезпечення дослідження підприємницької діяльності кооперативів в умовах ринкової трансформації. Нами встановлено, що специфіка кооперативного підприємництва, яка полягає у поєднанні економічних та соціальних функцій, демократичного управління та ринкової конкурентоспроможності, вимагає застосування комплексного міждисциплінарного підходу.

У результаті дослідження нами систематизовано шість основних методологічних підходів до аналізу підприємницької діяльності кооперативів: інституційний, ресурсний, поведінковий, системний, підприємницький та стейкхолдерський. Ми згрупували зазначені підходи за критерієм предметної спрямованості та визначили їх аналітичні можливості й обмеження. На нашу думку, жоден із цих підходів окремо не забезпечує повноцінного дослідження подвійної природи кооперативного підприємництва.

Нами обґрунтовано доцільність формування інтегрованого методологічного підходу, що поєднує елементи інституційного, ресурсного, системного та підприємницького аналізу. Нами сформовано концептуальну модель методологічного забезпечення, побудовану на тривірневій структурі аналізу (макро-, мезо-, мікрорівень), що дозволяє одночасно враховувати інституційний контекст, галузеву специфіку та внутрішні процеси кооперативних організацій.

На нашу думку, подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на емпіричну апробацію запропонованого інтегрованого методологічного підходу на прикладі сільськогосподарських та споживчих кооперативів України, розроблення кількісних методів оцінювання підприємницької активності кооперативів, а також формування цифрових інструментів моніторингу ефективності кооперативного підприємництва з урахуванням сучасних тенденцій цифрової трансформації.

Література

1. Гончаренко В. В. Унікальність кооперативів та неприбуткова економічна природа кооперативного бізнесу / В. В. Гончаренко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. – 2018. – № 3 (88). – С. 16–25.
2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу : монографія / В. В. Зіновчук. – К. : Логос, 2001. – 380 с.
3. Малік М. Й. Кооперативні відносини в аграрному секторі економіки : монографія / М. Й. Малік. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2014. – 268 с.
4. Пантелеймоненко А. О. Участь у сільськогосподарських кооперативах: стимулюючі та стримуючі чинники / А. О. Пантелеймоненко, В. В. Гончаренко, О. А. Довгаль // Центральноросійський науковий вісник. Економічні науки. – 2022. – Вип. 8 (41). – С. 148–158. [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).105-112](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).105-112)
5. Birchall J. People-Centred Businesses: Co-operatives, Mutuals and the Idea of Membership / J. Birchall. – London : Palgrave Macmillan, 2010. – 272 p.
6. Birchall J. The Potential of Co-operatives during the Current Recession; Theorizing Comparative Advantage / J. Birchall // Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity. – 2013. – Vol. 2, No. 1. – P. 1–22.
7. García-Gutiérrez Fernández C. Cooperative Entrepreneurship Model for Sustainable Development / C. García-Gutiérrez Fernández, A. Herrera Martín // Sustainability. – 2020. – Vol. 12, No. 13. – P. 54–62.
8. Markina I. A. Innovative Development of Cooperative Organizations: Entrepreneurial Dimension / I. A. Markina // Economic Studies. – 2021. – Vol. 30, No. 4. – P. 88–103.
9. Münkner H.-H. Chances of Co-operatives in the Future: Contribution to the International Co-operative Alliance Centennial / H.-H. Münkner. – Marburg : Institute for Co-operation in Developing Countries, University of Marburg, 1995. – 158 p.
10. Novkovic S. Co-operative Networks, Adaptability and Organizational Innovations / S. Novkovic // Journal of Co-operative Organization and Management. – 2022. – Vol. 10, No. 1. – P. 1–12.
11. Van Dijk G. The Cooperative Enterprise: Practical Evidence for a Theory of Cooperative Entrepreneurship / G. Van Dijk, P. Sergaki, G. Baourakis. – Cham : Springer, 2019. – 215 p.

References

1. Honcharenko V. V. Unikalnist kooperatyviv ta neprybutkova ekonomichna pryroda kooperatyvnoho biznesu / V. V. Honcharenko // Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Seriya: Ekonomichni nauky. – 2018. – № 3 (88). – S. 16–25.
2. Zinovchuk V. V. Orhanizatsiini osnovy silskohospodarskoho kooperatyvu : monohrafiia / V. V. Zinovchuk. – K. : Lohos, 2001. – 380 s.
3. Malik M. Y. Kooperatyvni vidnosyny v ahrarnomu sektori ekonomiky : monohrafiia / M. Y. Malik. – K. : NNTs «Instytut ahrarnoi ekonomiky», 2014. – 268 s.

-
4. Panteleimonenko A. O. Uchast u silskohospodarskykh kooperatyvakh: stymuliuiuchi ta strymyiuchi chynnyky / A. O. Panteleimonenko, V. V. Honcharenko, O. A. Dovhal // Tsentralnoukrainskyi naukovyi visnyk. Ekonomichni nauky. – 2022. – Vyp. 8 (41). – S. 148–158. [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).105-112](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).105-112)
 5. Birchall J. People-Centred Businesses: Co-operatives, Mutuals and the Idea of Membership / J. Birchall. – London : Palgrave Macmillan, 2010. – 272 p.
 6. Birchall J. The Potential of Co-operatives during the Current Recession; Theorizing Comparative Advantage / J. Birchall // Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity. – 2013. – Vol. 2, No. 1. – P. 1–22.
 7. García-Gutiérrez Fernández C. Cooperative Entrepreneurship Model for Sustainable Development / C. García-Gutiérrez Fernández, A. Herrera Martín // Sustainability. – 2020. – Vol. 12, No. 13. – P. 54–62.
 8. Markina I. A. Innovative Development of Cooperative Organizations: Entrepreneurial Dimension / I. A. Markina // Economic Studies. – 2021. – Vol. 30, No. 4. – P. 88–103.
 9. Münkner H.-H. Chances of Co-operatives in the Future: Contribution to the International Co-operative Alliance Centennial / H.-H. Münkner. – Marburg : Institute for Co-operation in Developing Countries, University of Marburg, 1995. – 158 p.
 10. Novkovic S. Co-operative Networks, Adaptability and Organizational Innovations / S. Novkovic // Journal of Co-operative Organization and Management. – 2022. – Vol. 10, No. 1. – P. 1–12.
 11. Van Dijk G. The Cooperative Enterprise: Practical Evidence for a Theory of Cooperative Entrepreneurship / G. Van Dijk, P. Sergaki, G. Baourakis. – Cham : Springer, 2019. – 215 p.